

GENERATIONSSKIFTNINGAR I MOBILLANDSKAPET

GÖRAN BOLIN

Mobiltelefonen är sedan länge en etablerad och naturaliserad del av dagens medielandskap. De som är födda från slutet av 1980-talet kan endast förstå kommunikationens radikalt förändrade förutsättningar genom berättelser och vittnesmål från äldre generationer. Förändringen är påtaglig i statsmiljön, där exempelvis fenomen som telefonkiosker tidigare var ett naturligt inslag i stadsbilden, och där ett restaurangbesök, ett möte på arbetet, eller en familjeutflykt till parken endast i mycket exceptionella undantagsfall kunde avbrytas av ett telefonsamtal. Med tidens gång, och med generationsutväxlingen i samhället, kommer dessa erfarenheter endast att vara nåbara via historiskt källmaterial, då den personliga erfarenheten dör ut med dem som införskaffat den.

I så måtto utgör den följande texten *en* sådan historisk kvarleva. I det följande ska tillgång och användning av fast och mobil telefoni såsom de uttrycks i 2013 års SOM-undersökning redogöras för. Först kommer att ges en bild över tillgång och innehav. Därefter redogörs för den fortlöpande utfasningen av den fasta telefonin. Därefter redogörs för hur mobilens olika kommunikationsmöjligheter utnyttjas. Avslutningsvis diskuteras denna användning ur ett generationsperspektiv.

Tillgång och innehav

Sedan några år tillbaka har innehavet av mobiltelefon i Sverige legat runt 95 procent. Så också i 2013 års SOM-undersökning. Att inneha en mobiltelefon säger dock mycket lite om hur man använder den. Här är det inte den allmänna tillgången som är avgörande, utan den specifika: vilken typ av mobiltelefon man har avgör i hög grad på vilket sätt den används. Det är exempelvis stor skillnad på användning bland dem som har tillgång till en smart mobil, jämfört med dem som har en mobiltelefon utan pekskärm. Att inneha en smart mobil är dock idag knappast något ovanligt, och bland dem under 50 år är det den i särklass vanligaste typen av mobil. I den allra yngsta åldersgruppen är innehavet praktiskt taget heltäckande, medan det omvända närmast gäller för den äldsta åldersgruppen (tabell 1). Det sammanlagda innehavet av smarta mobiler har ökat kraftigt under de senaste åren, från 20 procent år 2010 till 58 procent år 2012 och 66 procent 2013.

Tabell 1 Andelen innehavare av smarta mobiler i olika åldersgrupper (procent)

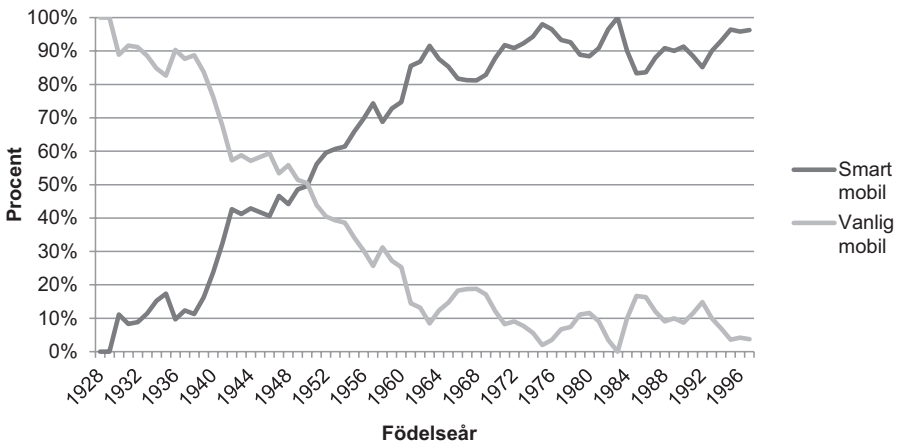
	Smart mobil	n
16-19 år	96	70
20-24 år	89	98
25-29 år	86	76
30-39 år	95	185
40-49 år	85	271
50-59 år	75	292
60-75 år	42	534
76-85 år	10	146
Alla	66	1672

Kommentar: Frågan lyder: "Har du en så kallad smartphone (pekskärmobil)?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Som vi kan se av tabell 1 avtar innehavet av smarta mobiler snabbt efter 60 års ålder. Skärningspunkten för smartphoneinnehav, det vill säga den punkt där andelen mobilinnehavare som har en smart mobil är lika stort som innehavare av en "vanlig" mobil återfinns mellan dem som är födda 1948 och 1949. I förra årets SOM-undersökning låg motsvarande skärningspunkt bland dem som är födda 1952 och 1953. Figur 1 illustrerar denna skärningspunkt.

Figur 1 Innehav av smartphones / pekskärmobiler 2013 beroende på födelseår (procent, glidande medelvärde)

Kommentar: Frågan lyder: "Har du en så kallad smartphone / pekskärmobil?" För att göra figuren tydligare har beräkningen gjorts med ett glidande medelvärde där medelvärdet baseras på medelvärdet för innevarande år samt föregående och efterkommande år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Det troliga är att en fortsatt ökning av innehav av smarta mobiler kommer att ske allteftersom de äldre åldersgrupperna skiftar ut sin maskinpark. Eftersom tillgängliga data pekar mot att äldre generationer byter mobil mer sällan än yngre kan vi i närtid förvänta oss en relativt stabil men långsam utveckling. Av tabell 2 framgår ett tydligt mönster där äldre generationer behåller sina mobiler längre än yngre grupper.

Tabell 2 *Antal innehavda mobiler de senaste tre åren bland mobilinnehavare i fyra olika generationer 2012 (procent)*

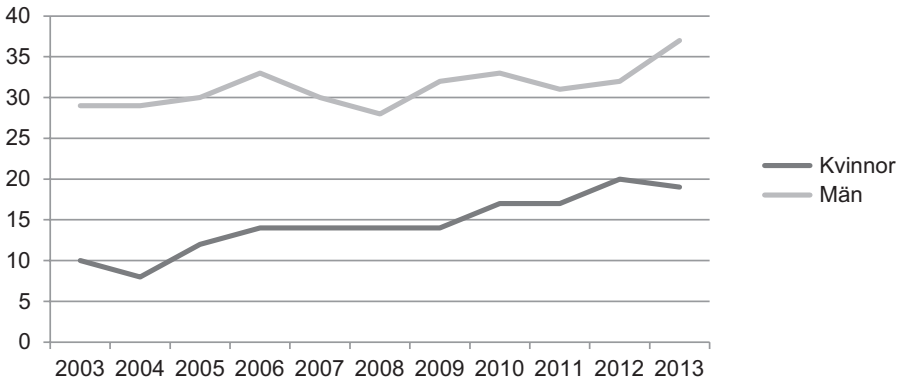
	1 mobil	2 mobiler	3 mobiler	4 mobiler eller fler	n
1930-talist	41	38	18	4	56
1950-talist	23	45	22	10	143
1980-talist	4	49	33	15	104
1990-talist	4	49	27	20	83
Alla	16	46	25	12	386

Kommentar: Frågan lyder: "Hur många mobiler har du haft de senaste tre åren (inklusive den/de du har idag)?"

Källa: Skiftande medielandskap, Södertörns högskola 2012. Studien bygger på en vartannat år sedan 2002 genomförd surveystudie baserad på ett obundet slumpmässigt befolkningsurval i Södertörnsregionen i södra Stockholmsområdet. För detaljerad metodredovisning, se Bolin (2005).

Av tabell 2 framgår en tydlig skillnad mellan de generationer som är födda på 1930- respektive 1950-talen, och de som är födda på 1980- och 1990-talen. Även om de flesta har förbrukat mellan 2-3 mobiler under den senaste treårsperioden, är det avsevärt fler av de äldre som har hållit fast vid sin enda mobil. Och på motsvarande sätt är omsättningen på mobiler betydligt högre bland de yngre (och här är det en hel del 1950-talister som också är ombytliga av sig).

Innehav av smarta mobiler är således stort i Sverige. Om man kontrollerar för kön, ser man att avsaknaden av smart mobil bland de äldre främst gäller kvinnorna. Upp till 60 års ålder är könsskillnaderna försumbara, medan de därefter ökar. Nu är inte den enda könsskillnaden vad gäller mobilinnehav kopplat till de smarta mobilerna. En annan typ av skillnad gäller åtnjutande av tjänstemobil. Tillgången till en av arbetsgivaren betald mobil har sedan SOM-institutet började mäta mobilinnehav varit könsmässigt mycket snedfördelat. Vid vissa tidpunkter har det funnits tendenser till en utjämning mellan könen, men 2013 års SOM-undersökning pekar på att skillnaderna består, och till och med förstärks (figur 2).

Figur 2 Tillgång till tjänstemobil bland kvinnor och män 2003-2013 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: "Har du en egen mobiltelefon?", med svarsalternativet "Ja, i tjänsten/arbetet".

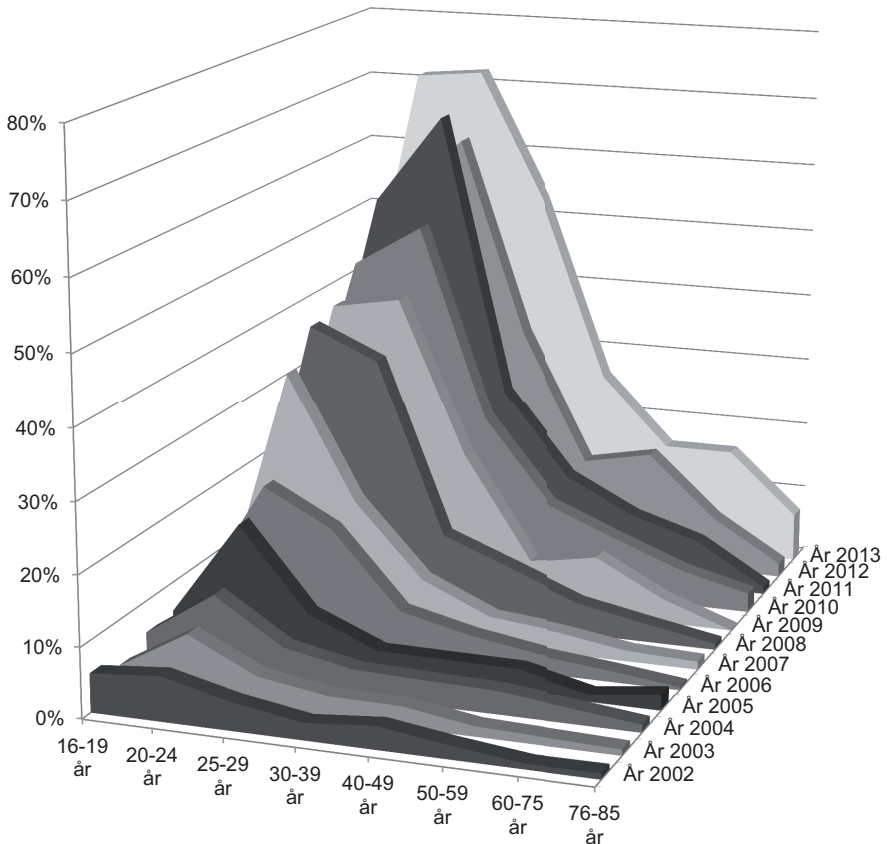
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2003- 2013.

I periodens början var det ungefär tre gånger så många män som kvinnor som hade tjänstemobil. Idag är skillnaden mindre, men icke desto mindre tydlig (19 respektive 37 procent). Inget pekar således mot att denna könsskillnad kommer att avta.

Fast telefoni under fortsatt utfasning

Utfasningen av den fasta telefonin fortsätter sakta men säkert. Utvecklingen är delvis framkallad av Telias strategi att fasa ut den fasta telefonin, men stöds också av att fler och fler väljer bort fast telefoni när de flyttar hemifrån. I figur 3 illustreras den fortlöpande trend som säger att allt färre skaffar sig fast telefoni när de skaffar eget boende.

Av figur 3 framgår att det i åldrarna 20 till 39 år numera är över hälften som saknar en fast telefonanslutning. Utvecklingen är dock knappast revolutionerande. Man kan snarast förvånas över den kulturella tröghet som gör att det tycks vara svårt att avsluta sin fasta telefonitjänst. Snarast pekar mönstret mot att ungdomar, när de flyttar hemifrån, väljer att aldrig skaffa sig ett fast telefonabonnemang. Detta resultat stöds också vid jämförelse med PTS statistik från 2013 (PTS 2013: 50). Enligt PTS är det till och med fler som saknar fast telefoni än vad som framgår av SOM-institutets data (även om man framhåller en viss osäkerhet kring resultatet för just denna dimension av telefonanvändning).

Figur 3 Avsaknad av fast telefoni i olika åldersgrupper 2002-2013 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: "Vilka typer av medieteknik har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?" Med svarsalternativet "Telefon (fast anslutning)".

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2002-2013.

Mobilens funktioner och applikationer

Att samtala och skicka/ta emot SMS-meddelanden är fortfarande de vanligaste användningsområdena för mobilen. Vi kan dock konstatera att för den äldsta generationen är det främst samtal som gäller om man ser till användning på daglig basis. Som framgår av tabell 3 kan vi se att den äldsta, i motsats till de två övriga generationerna, har minskat sin användning av mobilen för att samtala, texta och skicka bilder via MMS. Fram till 2011 års mätning ökade samtliga generationers användning något för vart år, men den trenden tycks nu vara bruten, och man kan således se en ökad skillnad i användningsmönster.

Tabell 3 *Daglig användning av vanliga mobilfunktioner, efter generation 2012 (procent bland mobilinnehavare)*

	Samtal	Text (SMS)	Bild	n
1930-talist	35 (27)	8 (4)	1 (0)	101-106
1950-talist	78 (74)	57 (46)	10 (10)	195-198
1980-talist	81 (84)	84 (88)	24 (25)	115-116
Samtliga åldrar	71 (73)	58 (57)	13 (11)	1585-1597

Kommentar: Frågan lyder: "Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?" 2012 års siffror inom parentes. Generationerna bygger på personer födda 1931-7, 1951-7 och 1981-7.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Inte heller i årets SOM-undersökning uppvisas några större förändringar i svenskarernas talmönster. Vad gäller textningsfunktionen, utnyttjas den något mer av 1950-talisterna, och bilddelningen är i stort sett densamma som för ett år sedan.

Den generationstrend som säger att 1930-talisterna fortfarande använder mobilen som en portabel telefon håller i sig. Att samtala är den allt annat överskuggande verksamhet som denna generation ägnar sig åt. Här är både 1950- och framför allt 1980-talisterna betydligt mer aktiva vad gäller andra funktioner.

Tabell 4 *Daglig användning av nyare mobilfunktioner, efter generation 2013 (procent bland mobilinnehavare)*

	E-post	Sociala medier	Informationssök	Surfa	Radio	TV/video	Nyheter	Geotagga	n
1930-talist	3 (3)	2 (3)	1 (4)	4 (0)	7 (9)	1 (3)	7 (11)	0 (0)	103-105
1950-talist	32 (23)	15 (8)	19 (14)	29 (71)	6 (7)	4 (2)	15 (13)	1 (2)	194-196
1980-talist	57 (52)	66 (69)	58 (58)	82 (48)	14 (14)	13 (16)	47 (54)	3 (3)	113-116
Samtliga åldrar	34 (29)	32 (25)	29 (25)	42 (38)	8 (10)	7 (7)	25 (25)	2 (3)	1575-1584

Kommentar: Frågan lyder: "Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?" Att "geotagga" innebär att via mobilens GPS-system ange var man befinner sig. 2012 års resultat inom parentes.

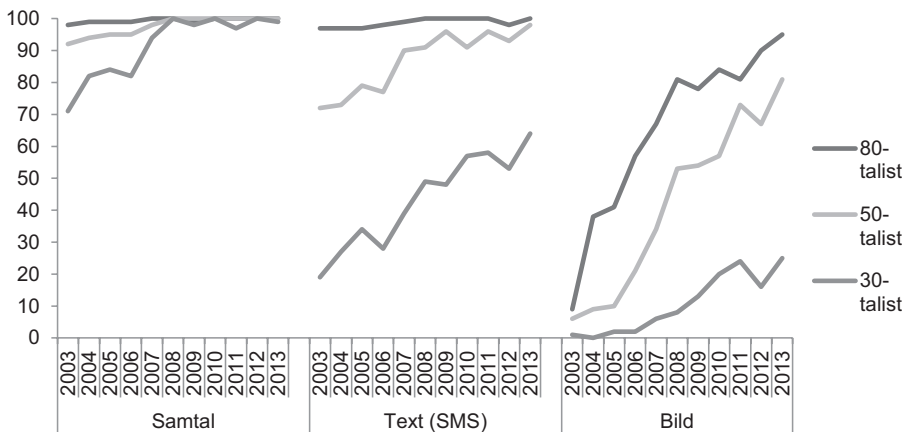
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Av tabell 4 framgår att 1930-talisterna överlag utnyttjar mobilens många funktioner sparsamt. Och på motsvarande sätt är det 1980-talisterna som är de mest aktiva. 1950-talisterna utnyttjar förvisso det breda spektrum av funktioner som mobilen erbjuder, men inte riktigt lika flitigt som den yngsta generationen. Överlag verkar dock användningsmönstren ha stabiliserat sig jämfört med föregående mätning.

Långsiktiga generationstrender

Inom sociologin har det utvecklats en teoritradition kring generationer i Karl Mannheims (1928/1952) efterföljd (till exempel Eisenstadt 1956, Burnett 2010, Eyerman & Turner 1988). Mycket lite av denna sociologiska forskning tar sig dock an mediernas betydelse för skapandet av generationer och generationsidentitet. På senare år har det dock inom medievetenskapen utvecklats en sådan medvetenhet om mediers betydelse (Colombo & Fortunati 2010, Bolin & Skogerbø 2013, Bolin 2014). Enligt denna präglas människors användning av olika medier av det sätt på vilket mediet används under den formativa ungdomsfasen. Det betyder att de medievanor som fastlagts vid ungefär 25 års ålder kommer att följa med en individ under resten av dennes eller dennas levnad. Givetvis anpassas användningen av nytillskott vad gäller funktioner och användningsområden, men det finns en kulturell tröghet som gör att förändringar sker mycket långsamt, och att även de nya användningsmönster som utvecklas gör så mot bakgrund av den tidigare medieanvändningen. I de senaste årens SOM-rapporter har de tre generationer som är födda i början och mitten av 1930-, 1950- och 1980-talet följts vad gäller tre användningsområden: att ringa/ta emot samtal, att skicka/ta emot textmeddelanden (SMS) och att skicka/ta emot bilder. Tanken har varit att se hur generationerna utvecklar sina förhållningssätt till dessa tre dimensioner av användning. Även i år redovisar vi dessa mönster i figur 4 nedan.

Figur 4 Kommunikation via samtal, text och bild 2003-2013 (procent bland mobilinnehavare)

Kommentar: Frågan lyder: "Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?" Användning här definierad som användning över huvud taget, det vill säga de som svarat "Högst några ggr/mån" eller oftare.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2003-2013.

Sedan mitten av milleniets första decennium utnyttjas mobilens samtalsfunktion av samtliga mobilinnehavare (vilket alltså inte var fallet vid mätningarnas början). Även om användningen inom resterande två områden ökar för alla generationer, så följer ökningen ett mönster där generationerna tydligt skiljer sig från varandra. Vad det gäller textning så har 1950-talisternas användning nu nått samma frekventa nivå som 1980-talisterna haft under hela mätningperioden. Även 1930-talisterna har ökat sin användning av mobilens textningsfunktion (SMS), men även om ökningen följer samma takt som 1950-talisterna, utgår den från en lägre nivå i mätningens inledning, och denna generation kommer sannolikt inte att öka sitt använda så mycket att de når upp till samma höga utnyttjandegrad som de två yngre generationerna.

Skiftningar i mobillandskapet

Mobilinnehavet har sedan ett antal år stabiliserats vid 95 procent bland Sveriges befolkning och blivit en naturaliserad del av svenskarnas maskinpark. Detta betyder också att förändringar i tillgång och användning är små jämfört med tidigare år, och att den stora förändring som mobilerna medfört, sett i ett generationsperspektiv, är i relation till den fasta telefonin, och de nya användningsmönster som de smarta mobilerna fört med sig. Som ovanstående statistik visar, följer dock utvecklingen idag samma generationsmönster som kunna skönjas redan under den tidigare "mobil 1.0"-epoken i den meningen att de äldre generationerna tar till sig de utökade kommunikationsmöjligheterna sparsamt, och med en tydlig eftersläpning jämfört med yngre generationer. Sålunda skiftar användningen i mobillandskapet längs generationsgränserna.

Referenser

- Bolin, Göran (ed.) (2005): *The Media Landscape of Södertörn 2002. Media Use, Values and Everyday Life in Southern Stockholm* (Mediestudier vid Södertörns högskola 2003:1), Huddinge: Södertörns högskola.
- Bolin, Göran (forthcoming 2014): 'Media Generations: Objective and Subjective Media Landscapes and Nostalgia among Generations of Media Users', i *Participations*, 11.
- Bolin, Göran & Eli Skogerbø (2013): 'Age, Generation and the Media', i *Northern Lights*, vol. 11(1): 3-14.
- Burnett, Judith (2010): *Generations. The Time Machine in Theory and Practice*, Farnham: Ashgate.
- Colombo, Fausto and Leopoldina Fortunati (eds) (2011), *Broadband Society and Generational Changes*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Eisenstadt, Shmuel N. (1956), *From Generation to Generation*, Chicago: Glencoe Press.

- Eyerman, Ron and Bryan S. Turner (1998), 'Outline of a Theory of Generations', *European Journal of Social Theory*, 1(1): 91-106.
- Mannheim, Karl (1928/1952), 'The problem of generations', i Karl Mannheim (red): *Essays in the Sociology of Knowledge*, London: Routledge and Keegan Paul, s. 276–320.
- PTS (2013): *Svenskarnas användning av telefoni och internet 2013*. Rapport PTS-ER-2013:20, Stockholm: PTS.

